

Література:

1. Книженко О.О., Негода А.С. Актуальні питання кримінальної відповідальності за проходження навчання тероризму. Аналітично-порівняльне законодавство, 2024. № 8. С. 511–514.

2. Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-15#Text

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-85>

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ПОКАРАННЯ ЧЕРЕЗ ОБСТАВИНИ, ЩО ОБТЯЖУЮТЬ ПОКАРАННЯ, ЗА КК УКРАЇНИ ТА ЛАТВІЇ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Павлов Володимир Григорович

кандидат юридичних наук, суддя

Новозаводського районного суду міста Чернігова

м. Чернігів, Україна

Індивідуалізація покарання поряд з диференціацією кримінальної відповідальності наразі визнаються принципами кримінального права, принципами кримінальної відповідальності, принципами або навіть і методами кримінально-правової політики в Україні. Вказані принципи визнаються проявами принципу справедливості в кримінальному праві, мають похідний від принципу справедливості характер. Цей принцип, незважаючи на те, що він прямо не вказаний в КК України (до речі як і будь який інший принцип) знайшов втілення в низці його статей, зокрема ст. 65 (загальні засади призначення покарання), де вказуються вимоги щодо необхідності врахування ступеня тяжкості кримінального правопорушення, обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, ч. 5 ст. 68, яка передбачає, що призначенні покарання співучасникам кримінального правопорушення суд має урахувувати характер та ступінь участі кожного з них у вчиненні кримінального правопорушення), ст. 69 (призначення покарання, більш м'якого ніж передбачено законом), ст. 69¹ (призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання, ст. 69² (призначення більш

м'якого покарання, ніж передбачено законом, у випадках укладання угоди про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією), ст. 103 (призначення покарання неповнолітній особі).

Серед способів індивідуалізації покарання обставини, які *обтяжують покарання*, визнаються такими чинниками об'єктивного та суб'єктивного характеру, що знаходяться за межами складу кримінального правопорушення, але характеризують підвищений ступінь суспільної небезпечності вчиненого діяння й (або) особу винного і у зв'язку з цим впливають на посилення покарання [1, с.634]. До таких обставин, відповідно до переліку, наведеному в ст. 67 КК України, віднесені наступні: 1) вчинення злочину особою повторно та рецидив злочинів; 2) вчинення кримінального правопорушення групою осіб за попередньою змовою (ч. 2 або ч. 3 ст. 28); 3) вчинення кримінального правопорушення на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату або на ґрунті статевої приналежності; 4) вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку; 5) тяжкі наслідки, завдані злочином; 6) вчинення кримінального правопорушення щодо особи похилого віку, особи з інвалідністю або особи, яка перебуває в безпорадному стані, або особи, яка страждає на психічний розлад, зокрема на недоумство, має вади розумового розвитку, а також вчинення кримінального правопорушення щодо малолітньої дитини або у присутності дитини; 6⁻¹) вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах; 7) вчинення кримінального правопорушення щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності; 8) вчинення кримінального правопорушення щодо особи, яка перебуває в матеріальній, службовій чи іншій залежності від винного; 9) вчинення кримінального правопорушення з використанням малолітнього або особи, що страждає психічним захворюванням чи недоумством; 10) вчинення злочину з особливою жорстокістю; 11) вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій; 12) вчинення злочину загальнебезпечним способом; 13) вчинення кримінального правопорушення особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів [2].

Важливою вимогою закону є заборона судді визнати такими, що обтяжують покарання, обставини, не зазначені в частині першій цієї статті (ч. 3 ст. 67 КК). Натомість суд має право, залежно від характеру вчиненого кримінального правопорушення, не визнати будь-яку із

зазначених у частині першій цієї статті обставин, за винятком обставин, зазначених у пунктах 2, 6, 6⁻¹, 7, 9, 10, 12 такою, що обтяжує покарання, навітьши мотиви свого рішення у вирокі (ч. 2 ст. 67 КК України) [2]. Таким чином вказані обставини поділяються на обов'язкові та не обов'язкові до застосування, визначаючи межі судового розсуду.

КК Латвії також передбачає обставини, що обтяжують покарання в ст. 48, якими визнано наступні: 1) правопорушення є повторним; 2) вчинення злочину групою осіб; 3) правопорушення вчинено шляхом зловживання службовим становищем або довірою іншої особи; 4) правопорушення спричинило тяжкі наслідки; 5) злочин вчинено щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності; 6) злочин вчинено щодо особи, яка не досягла вісімнадцятирічного віку, або щодо особи з використанням її безпорадного стану чи малолітнього віку; 7) злочин вчинено щодо особи з використанням її службової, матеріальної чи іншої залежності від винного; 8) злочин вчинено з особливою жорстокістю або знущанням над потерпілим; 9) правопорушення вчинено в умовах громадського лиха або в умовах надзвичайного чи воєнного стану; 10) злочин вчинено із застосуванням зброї або вибухових речовин чи в інший спосіб, небезпечний для суспільства; 11) злочин вчинено з корисливих мотивів; 12) правопорушення вчинено у стані алкогольного, наркотичного, психотропного, токсичного або іншого одурманюючого сп'яніння; 13) особа, яка вчинила злочин, дала завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину іншою особою з метою отримання більш м'якого покарання; 14) злочин було вчинено з расистських, національних, етнічних чи релігійних мотивів або з мотивів соціальної ненависті; 15) кримінальне правопорушення, пов'язане з насильством або погрозою застосування насильства, або злочин проти моральності та статевої недоторканості, вчинене щодо особи, з якою винний перебуває у родинних стосунках першого чи другого ступеня споріднення, або щодо подружжя чи колишнього подружжя, або щодо особи, з якою винний перебуває чи перебував у стійких інтимних стосунках, або щодо особи, з якою винний веде спільне (неподільне) господарство; 16) кримінальне правопорушення, пов'язане з насильством або погрозою його застосування, або умисне кримінальне правопорушення проти здоров'я, моральності чи статевої недоторканості особи, вчинене у присутності малолітньої особи; 17) особа, яка вчинила злочин, дала завідомо неправдиві показання; 18) злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості поставив у небезпеку життя неповнолітнього [3]. Визначаючи межі судового розсуду в процесі призначення покарання з урахуванням обтяжуючих обставин, латвійський законодавець передбачив зокрема наступне: з урахуванням характеру правопорушення будь-яка з обставин, зазначених у частині 1 цієї статті,

може бути не визнана обтяжуючою (ч. 2 ст. 48); при призначенні покарання не можуть бути визнані обтяжуючими обставини, не зазначені в цьому Законі (ч. 3 ст. 48); не може бути визнана обтяжуючою обставиною обставина, яка передбачена цим Законом як склад кримінального правопорушення (ч. 4 ст. 48).

Отже, спільними рисами правового регулювання є підходи: щодо вичерпного характеру обставин, що обтяжують покарання, що унеможлиблює врахування іншої, крім визначених в ст. 48 КК Латвії та 67 КК України, обставини як такої, що обтяжує покарання, а також заборону на урахуванні цих обставин в тому разі, якщо вони є ознаками, що впливають на кваліфікацію (зокрема й кваліфікуючими ознаками).

Кримінально-правова політика держав характеризується розширенням таких ознак, про що свідчить аналіз змін та доповнень до статей, які визначають перелік та порядок призначення обставин, що обтяжують покарання. Приміром в КК Латвії такі зміни вносилися одинадцять разів, суттєво розширивши перелік обтяжуючих покарання обставин. Останні з таких змін полягали в доповненні ч. 1 ст. 48 КК Латвії п. 15 у формулюванні «кримінальне правопорушення, пов'язане з насильством або погрозою насильства, або кримінальне правопорушення проти моральності та статевої недоторканості, вчинене щодо особи, з якою правопорушник перебуває чи перебував у стійких інтимних стосунках, або щодо особи, з якою правопорушник веде спільне (неподільне) господарство» [4] п. 17 у формулюванні «особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, дала завідомо неправдиві показання» [5], доповненні п. 14 формулюванням «або соціальної ненависті», доповненні п. 18 у формулюванні – «кримінальне правопорушення проти моральності та статевої недоторканості створило небезпеку для життя неповнолітнього» (норма набрала чинності 04.07.2024 р.) [6]. В Україні більшість змін до ст. 67 КК була внесена ЗУ «Про внесення змін та доповнень до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [7] яким пункти 3 і 6 було викладено в новій редакції та доповнено пунктом 6¹ такого змісту: «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах». До речі саме ратифікація Стамбульської Конвенції як Україною, так Латвією стало кроком до зазначених вище змін.

Відмінності в правовому регулюванні урахування обставин, що обтяжують покарання, в кримінальному законодавстві України та Латвії полягають в наступному: кількісно ширший перелік таких обставин в КК Латвії (18), ніж, передбаченому в ст. 67 КК України (13), і відповідно

існування обставин, які не передбачені в ст. 67 КК України; більш ширші межі судової дискреції при визначенні обов'язковості/необов'язковості урахування цих обставин в конкретному випадку, оскільки на відміну від вітчизняного законодавця, який обмежує суд в можливості не враховувати певні з таких обставин (зокрема передбачених пунктами 2, 6, 6¹, 7, 9, 10 та 12), латвійський законодавець такого обмеження для суду не передбачає. Заслугує на окремий аналіз унікальних обставин, передбачених п. 13 та п. 17 ч. 1 ст. 48 КК Латвії, які не передбачені в ст. 67 КК України. Зокрема обґрунтовуючи доцільність згадано вище п.17, законодавець акцентував, що Кримінальний закон вже передбачає подібну обтяжуючу обставину, яка безпосередньо не пов'язана з обставинами вчинення злочину, а з наданням завідомо неправдивої інформації у кримінальному провадженні, тобто відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 48 Кримінального закону обтяжуючою обставиною може бути визнано надання особою, яка вчинила злочин, завідомо неправдивої інформації про кримінальне правопорушення, вчинене іншою особою, з метою домогтися пом'якшення призначеного покарання [8]. Обтяжуюча обставина, передбачена п. 17 ч. 1 ст. 48 Кримінального закону, пов'язана не з моментом вчинення злочину, а з подальшою поведінкою особи, яка дала завідомо неправдиві показання. Однак при застосуванні цієї обтяжуючої обставини необхідно з'ясувати, чи є надані показання завідомо неправдивими і чи була особа, яка має право на захист, перед допитом поінформована про наслідки надання завідомо неправдивих показань відповідно до ч. 4 ст. 150 Кримінально-процесуального закону, і чи міг обвинувачений передбачити, що надання завідомо неправдивих показань може негативно вплинути на міру покарання за інкриміноване йому правопорушення [9].

Література:

1. Денисова Т.А. Обставини, які обтяжують покарання. Велика українська юридична енциклопедія. Т.17: Кримінальне право / [редкол.: В. Я. Тацій (голова) та ін.]. 2017. 1062 с.
2. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст.131.
3. Krimināllikums. Pieņemts: 17.06.1998.Stājas spēkā: 01.04.1999. URL: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums> (дата звернення 19.12.24).
4. Grozījumi Krimināllikumā. Pieņemts: 26.04.2018. Latvijas Vēstnesis, 90, 09.05.2018.OP numurs: 2018/90.5 URL: <https://likumi.lv/ta/id/298836-grozijumi-kriminallikuma> (дата звернення 19.12.24).

5. Grozījumi Krimināllikumā. Pieņemts: 11.06.2020. Latvijas Vēstnesis, 119 C, 22.06.2020.OP numurs: 2020/119C.5. URL: <https://likumi.lv/ta/id/315653-grozijumi-kriminallikuma> (дата звернення 19.12.24).

6. Grozījumi Krimināllikumā. Pieņemts: 06.06.2024. URL: <https://likumi.lv/ta/id/352942> (дата звернення 19.12.24).

7. Про внесення змін та доповнень до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 6 грудня 2017 року № 2227-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 5, ст. 34.

8. Likumprojekta Nr. 425/Lp13 papildinātā anotācija. Pieejama www.likumi.lv sadaļā „Ārējās saites» 2020.gada 11.jūnijā. URL: (дата звернення 19.12.24).

9. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2022.gada 3.marta LĒMUMS Lieta Nr. 11905013616, SKK 72/2022. URL: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminallikuma-vispariga-dala/v-nodala-soda-noteiksana> (дата звернення 19.12.24).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-86>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Подкопась Сергій Васильович

*доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник*

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності

імені академіка В. В. Сташиса

Національної академії правових наук України

м. Харків, Україна

В органах прокуратури триває робота над розробкою та впровадженням системи електронного кримінального провадження – менеджменту розслідувань, ескалації, контролю та аналізу «СМЕРЕКА» [1]. Цей процес, незважаючи на свою позитивну динаміку, пов'язаний з певними складнощами, що, як свідчить європейський досвід, є характерним для багатьох країн, у тому числі України.